

Hva er biologisk mangfold, og hvorfor skal vi ta vare på det?

Slåtting på Beitlandet i Stjørdal t.v. og slåttemyr på Rosåsen i Høylandet t.h. er eksempler på kulturbetinga naturtyper med biologisk mangfold av nasjonal verdi

Biologisk mangfold handler om variasjonen av arter og livsformer av dyr og planter. Jordbruksarealet utgjør en liten del av vårt landareal, men har stor betydning for det biologiske mangfoldet. Kulturlandskapet er et ”halvåpent” landskap, der åpne partier veksler med kantsoner og skog eller åpent vann. Dette skaper gode livsbetingelser for mange arter. Beiting og andre former for høsting har derfor bidratt til å øke det biologiske mangfoldet på disse arealene. Tidligere tiders ekstensive driftsformer ga gode vilkår for et stort mangfold av arter og livsformer. De mest trua vegetasjonstypene i Norge i dag er et resultat av menneskers liv og arbeid gjennom tidene. Omlag 30 % av de trua og sårbare artene har kulturlandskapet som leveområde.

I tida etter 2. verdenskrig har teknologiske og strukturelle endringer i landbruket ført til redusert biologisk mangfold. Det skyldes blant anna bakkeplanering, lukking av bekkeløp, fjerning av kantsoner og åkerholmer og bruk av kjemiske plantevernmidler. Intensivering av husdyrholdet med redusert beitebruk og økt innsats av kraftfôr og kunstgjødsel fører til gjengroing av beite- og slåttemark som er aller viktigst av hensyn til det biologiske mangfoldet.

I en verden med stadig voksende befolkning og forbruk utsettes naturen og det biologiske mangfoldet for store påkjenninger, og mange arter har allerede gått tapt. Vi har et moralsk ansvar for å ta vare på dette mangfoldet på vegne av våre etterkommere, både på grunn av den egenverdi det har, de opplevelsene det gir og fordi menneskeheten kan komme til å trenge disse genressursene for overleve i framtida. Derfor må tradisjonell og ekstensiv beiting og slått opprettholdes på de artsrike arealene som fortsatt finnes.

Biologisk mangfold:

- VARIASJON AV GENER, ARTER OG LIVSFORMER
- VIKTIG PÅ GRUNN AV
 - EGENVERDI
 - OPPLEVELSESVERDI
 - GENETISK VERDI
- JORDBRUKETS KULTURLANDSKAP ER VIKTIG FOR DET BIOLOGISKE MANGFOLDET
- LEVEOMRÅDE FOR MANGE UTRYDDINGSTRUA ARTER
- OMRÅDER MED EKSTENSIV DRIFT ER SÆRLIG VIKTIG
 - SLÅTTEMARK
 - SLÅTTEMYR
 - BEITEMARK
 - KYSTLYNGHEI
- REGISTRERTE OMRÅDER MED HØG VERDI FINNES I NATURBASEN WWW.NATURBASE.NO

Slått med ljå, Beitlandet, Stjørdal og brenning av kystlynghei, Skeisnesset, Leka.

Restaurering og skjøtsel av biologisk mangfold

Moderne jordbruk har ofte monokultur, eller et fåtall vekster i kombinasjon, som mål. Det som ikke er sådd betraktes som ugras og bekjempes. I kulturbetinga naturtyper er målet nesten motsatt. Der skal skjøtselen bidra til at et mangfold av arter som finnes i området og i frøbanken i jorda etter mange generasjoner jordbruk får livsmulighet.

Når jordbruket opphører starter gjengroinga som ender med at arealet blir skogsmark. Når slike områder skal restaureres av hensyn til det biologiske mangfoldet må gjengroingsarter og busk og kratt fjernes. Dette må følges opp med slått eller beiting avhengig av arealets karakter og de praktiske mulighetene for gjennomføring. Dersom arealet skal slås må overflata jammes mest mulig slik at skjøtselen ikke blir for arbeidskrevende. Det er viktig at alt avfall etter rydding og avlinga som blir slått fjernes fra arealet, ellers vil råtnende plantemateriale føre til ei oppgjødsling som bidrar til gjengroing. Det er også viktig å unngå gjødsling og bruk av plantevernmidler fordi dette vil skade det biologiske mangfoldet.

Kystlynghei finnes langs atlantehavskysten fra Portugal til Lofoten og er et resultat av husdyrhold og beitebruk gjennom årtusener. Det er særlig helårsbeiting med sau som er viktig for å opprettholde denne landskapstypen som domineres av røsslyng. Dersom beitinga opphører vil i sær einer og bjørk etter hvert ta overhand. Som ledd i å bekjempe disse artene, og for å forbedre beitekvaliteten er det vanlig å brenne lyngen. Dette skjer områdevis etter en plan og må foretas på vårvinteren når det er fukt eller tele i jorda. Bjørk og andre treslag fjernes med ryddesag og motorsag. Dette arbeidet må følges opp med beiting for å hindre ny gjengroing.

Den årlige skjøtselen skal i størst mulig grad foregå slik som den høstinga som har skapt den landskapstypen og det biologiske mangfoldet vi ønsker å bevare. Det betyr at beitedyra må ut tidlig på våren, og at beitestrykket må være stort nok til å hindre gjengroing. Dersom arealet skal skjøttes som slåtteng må slåtteng foregå når blomstringa er over slik at plantene kan sette frø. Det samsvarer bra med det som var vanlig tidligere, omkring midten av juli. Graset må fjernes, helst etter tørking til høy på bakken eller på hesje .

Registrerte lokaliteter med særlig verdifullt biologisk kalles "naturtyper". De finnes i Direktoratet for naturforvaltnings "Naturbase" (www.naturbase.no). Det er satt i verk handlingsplaner for skjøtsel av de mest verdifulle områdene av slåttemark og kystlynghei, og det kan også søkes om tilskudd fra Direktoratet for naturforvaltning til utarbeiding av skjøtelsplaner og skjøtselstiltak ved henvendelse til Fylkesmannens miljøvernavdeling.

Skjøtselstiltak:

- SMIL-TILSKUDD ER AKTUELT VED ENGANGSTILTAK FOR Å TA VARE PÅ REGISTRERTE FOREKOMSTER AV KULTURBETINGA BIOLOGISK MANGFOLD
- VÆR VARSOM, UNNGÅ TERRENGSKADER
- FJERN HOGSTAVFALL
- RYDDING MÅ FØLGES OPP MED LØPENDE SKJØTSEL VED REGELMESSIG ETTERRYDDING, SLÅTT ELLER BEITING
- GJØDNING ELLER BRUK AV PLANTEVERNMIDLER MÅ IKKE FOREKOMME, MEN STUBBE-BEHANDLING MED GLYFOSAT I SAMBAND MED RYDDING AV LAUVOPPSLAG KAN TILLATES
- VED BEITING BØR DYRA SLIPPES TIDLIG PÅ VÅREN. DYRETTLET REDUSERES NÅR TILVEKSTEN AVTAR
- SLÅTT SKAL FOREGÅ ETTER BLOMSTRING, CA MIDT I JULI, MED SKJÆRENDE REDSKAP, IKKE SLAGHØSTER ELLER BEITEPUSSE.

Til årlig skjøtsel gis tilskudd fra Regionalt miljøprogram for jordbruket. Mer informasjon og søknadsskjema finner du på www.fylkesmannen.no/miljoprogramnt, eller du kan henvende deg til kommunen. Fylkesmannens miljøvernavdeling kan også bidra med midler til skjøtsel.